

הלכות חמץ ומצה פרק ה

פרק ה

מהו חמץ

מיני דגן המתחמצים

א.

א.

אין אסור משום חמץ בפסח אלא חמשת מיני הדגן בלבד, והן שני מיני החיטים, שהן החיטה והכוסמת, ושלושת מיני השעורין, שהן השעורה ושיבולת שועל והשיפון.

אבל הקטניות, כגון אורז ודוחן ופולין ועדשים וכיוצא בהן - אין בהן משום חמץ, אלא אפילו לש קמח אורז וכיוצא בו ברותחין וכיסהו בבגדים עד שנתפח כמו בצק שהחמיץ - הרי זה מותר באכילה, שאין זה חימוץ אלא סרחון:

מיני מים המתחמצים

ב.

מי פירות

חמשת מיני דגן אלו, אם לשן במי פירות בלבד, בלא שם מים בעולם - אינן באין לידי חימוץ, אלא אפילו הניחן כל היום עד שנתפח הבצק - אין חייבין עליו כרת, שאין מי פירות מחמיצין אלא מסריחין.

ומי פירות הן כגון יין, וחלב, ודבש, וזית, ומי תפוחים, ומי רימונים, וכל
כיוצא בהן משאר יינות ושמנים ומשקין.
והוא שלא יתערב בהן שם מים בעולם, ואם נתערב בהן מים כל שהוא - הרי
אלו מחמיצין:

בישול דגן

א.

אין מבשלין חיטים במים, כגון ריפות.
ולא קמח, כגון לביבות,
ואם בישל - הרי זה חמץ גמור, והוא שיתבקעו בתבשיל.
אין קולין את הבצק בשמן על המחבת, אבל מבשלין את הפת ואת הקמח
הקלוי.

הרתחת המים הרבה

ואם הרתחת המים הרבה ואחר כך השליך לתוכן הקמח - הרי זה מותר, מפני
שהוא מתבשל מיד קודם שיחמיץ.
וכבר נהגו בשנער ובספרד ובכל המערב לאסור דבר זה, גזירה שמא לא
ירתיח המים יפה יפה:

ד.

מותר לבשל הדגן או הקמח במי פירות.
וכן, בצק שלשו במי פירות, אם בישלו במי פירות, או קלהו על המחבת
בשמן - הרי זה מותר, שמי פירות אינן מחמיצין:

ה.

כרמל שמהבהבין אותו באור וטוחנין אותו - אין מבשלים הקמח שלו במים,
שמא לא נקלה באור יפה ונמצא מחמיץ כשמבשלין אותו.

וכן, כשמוֹלֵלִין הקדירות החדשות - אין מבשלין בהן אלא מצה אפויה שחזרו וטחנו אותה, אבל קמח קלי אסור, שמא לא קלוהו יפה, ויבוא לידי חימוץ:

בלילה במים

ו.

שעורים

אין בוללין את השעורים במים בפסח, מפני שהן רפין ומחמיצין במהרה. ואם בלל,

אם רפו כדי שאם הניחן על פי הביב שאופין עליו החלות יתבקעו - הרי אלו אסורין,

ואם לא הגיעו לרפיון זה - הרי אלו מותרין:

ז.

חטים

החטים, מותר לבלול אותם במים כדי להסיר סובן, וטוחנין אותן מיד כדרך שטוחנין הסולת.

וכבר נהגו כל ישראל בשנער ובארץ הצבי ובספרד ובערי המערב שלא יבללו החטים במים, גזירה שמא ישהו ויחמיצו:

חטים מבוקעים

ח.

תבשיל שנתבשל, ונמצאו בו שעורים או חטים, אם נתבקעו - הרי כל התבשיל אסור, שהרי נתערב בו החמץ.

ואם לא נתבקעו - מוציאין אותן ושורפין אותן ואוכלין שאר התבשיל, שאין הדגן שנבלל או נתבשל ולא נתבקע חמץ גמור של תורה, ואינו אלא מדברי סופרים, משום שנאמר "ושמרתם את המצות" (שמות י"ב:ז), כלומר היזהרו

במצה ושמרו אותה מכל צד חימוץ:

שמירת המצות

ו.

לפיכך אמרו חכמים, צריך אדם להיזהר בדגן שאוכל ממנו בפסח כדי שלא יבוא עליו מים אחר שנקצר, עד שלא יהיה בו שם חימוץ. דגן שטבע בנהר, או שנפל עליו מים, כשם שאסור לאכלו כך אסור לקיימו, אלא מוכרו לישראל ומודיעו, כדי שיאכלנו קודם הפסח. ואם מכרו לגויים קודם הפסח - מוכר מעט לכל אחד ואחד, כדי שיכלה קודם הפסח, שמא יחזור הגוי וימכרנו לישראל:

י.

דגן שנפל עליו דלף, כל זמן שהוא טורד טיפה אחר טיפה, אפילו כל היום כולו, אינו בא לידי חימוץ. אבל כשפוסק, אם נשתהה כשיעור - הרי זה אסור:

זהירות באפיית המצות

יא.

אין לשין בפסח עיסה גדולה, שמא תחמיץ, אלא שיעור חלה בלבד. ואין לשין לא בחמין, ולא בחמי חמה, ולא במים שנשאבו בו ביום, אלא במים שלנו. ואם עבר ולש באחד מכל אלו - הרי הפת אסורה:

יב.

לא תשב אשה תחת השמש ותלוש, ולא תחת הרקיע ביום העבים, אפילו במקום שאין השמש זורחת בו, ולא תניח את העיסה ותתעסק בדבר אחר.

ואם היתה לשה ואופה - צריכה שני כלים של מים, אחד שמקטפת בו, ואחד שמצננת בו ידה.

ואם עברה ולשה תחת השמש, או שלא ציננה ידה, או שעשת עיסה יתר משיעור חלה - הפת מותרת.

וכמה שיעור חלה? כמו שלש וארבעים וחומש ביצה, כגוף הביצה הבינונית, לא כמשקלה:

יג.

כל זמן שאדם עוסק בבצק, אפילו כל היום כולו, אינו בא לידי חימוץ. ואם הגביה ידו והניחו, ושהה הבצק עד שהגיע להשמיע הקול בזמן שאדם מכה בידו עליו - כבר החמיץ, ויישרף מיד.

ואם אין קולו נשמע, אם שהה כדי שיהלך אדם מיל - כבר החמיץ, ויישרף מיד.

וכן, אם הכסיפו פניו כאדם שעמדו שערוותיו - הרי זה אסור לאכלו, ואין חייבין עליו כרת:

יד.

היו שתי עיסות שהגביהו היד מהן בעת אחת ונשתהו, והאחת מהן יש לה קול והאחרת אין לה קול - שתיהן יישרפו, והרי הן חמץ גמור:

טו.

אין עושין סריקין המצוירין בפסח, מפני שהאשה שוהה עליהן, ומתחמצין בעת עשייתן.

לפיכך הנחתומין מותרין לעשותן, מפני שהן בקיאים באומנותן וממהרין לעשותן,

אבל בעלי בתים אסורין ואפילו צרו אותם בדפוס, שמא יבואו אחרים לעשות שלא בדפוס, וישהו בעשייתן ויחמיצו:

זהירות מחימוץ במים והאכלת בהמות

טז.

מים שרוחצין בו הידים והעריבה אחר שלשין, וכן מים שמשתמשין בו בשעת לישה - הרי זה יישפך במקום מדרון, כדי שלא יתקבץ במקום אחד ויחמיץ:

יז.

אין שורין את המורסן ומניחין לפני התרנוגלין, שמא יחמיץ. אבל חולטין להן המורסן ברותחין, ומניחין לפניהן. וכבר נהגו רוב העולם שלא לחלוט, גזירה שמא לא ירתיח המים יפה:

יח.

מותר ללוש לתרנוגלין מורסן או קמח ומאכילן מיד, או נותן לפנייהן והוא עומד עליהן, עד שלא ישהה לפנייהן כדי הילוך מיל. וכל זמן שהן מנקרין בו, או שהוא מהפך בו בידו - אינו מחמיץ. וכשיפסקו מלאכול - ישטוף הכלי במים, וישפוך במקום מדרון: יט.

לא תשרה אשה את המורסן שתולין בידה למרחץ, אבל שפה היא על בשרה יבש.

ולא ילעוס אדם חיטים ויתן על מכתו, מפני שהן מחמיצות. אין נותנין את הקמח לתוך החרוסת, ואם נתן - יישרף מיד, מפני שהוא ממחר להחמיץ.

אין נותנין את הקמח לתוך החרדל, ואם נתן - יאכל מיד:

ב.

מותר לתת התבלין והשומשמין והקצח וכיוצא בהן לתוך הבצק.

וכן, מותר ללוש העיסה במים ושמן או דבש וחלב, או לקטף בהן.

וביום הראשון אסור ללוש ולקטף אלא במים בלבד, לא משום חמץ, אלא

כדי שיהיה לחם עוני. ובראשון בלבד הוא שצריך להיות זכרון לחם עוני:

הגעלת כלים

י"ז אדר תשפ"ה: התחלנו הלכות פסח מכאן

כלי חרש

כא.

צונן בית שאור

כל כלי חרש שנשתמש בהן חמץ בצונן - מותר להשתמש בהן מצה בצונן.

חוץ מכלי שמניחין בו השאור, וכלי שמניחין בו חרוסת, מפני שחימוצן

קשה.

וכן עריבות שלשין בהן החמץ ומניחין אותו שם עד שיחמיץ - הרי הן כבית

שאור, ואין משתמשין בהן בפסח:

כב.

ביב שאופין עליו

ביב של חרש שאופין עליו חלות חמץ כל השנה - אין אופין עליו מצה

בפסח.

ואם מילאו גחלים והסיק מקום שהיה מבשל בו החמץ - מותר לבשל עליו

מצה:

כג.

כלי ראשון

כלי מתכות וכלי אבנים שנשתמש בהן חמץ ברותחין בכלי ראשון, כגון קדירות ואלפסין - נותן אותן לתוך כלי גדול, וממלא עליהן מים, ומרתיחן בתוכו, ואחר כך שוטף אותן, ומשתמש בהן במצה.
וכן הסכינין - מרתיח את הלהב ואת הניצב בכלי ראשון, ואחר כך משתמש בהן במצה:

כד.

כלי שני

כלי מתכות ואבנים וכלי עצים שנשתמש בהן חמץ בכלי שני, כגון קערות וכוסות - נותן אותן לתוך כלי גדול, ונותן עליהן מים רותחין, ומניחן בתוכו עד שיפלוטו, ואחר כך שוטפן ומשתמש בהן במצה:

כלי חרש חמין

כה.

כל כלי חרש שנשתמש בהן חמץ בחמין,

- בין כלי ראשון, כגון קדירות, בין כלי שני, כגון קערות,
- בין שהיו משוחין ושועין באבר שעושין אותן כעין זכוכית, בין שהיו חרש כמה שהן

אין משתמשים בהן במצה, אלא מניחן לאחר הפסח ומבשל בהן:

כלי ראשון שרצה להרתיחו, ולא מצא כלי אחר גדול ממנו כדי להרתיחו בתוכו - הרי זה מקיף לו שפה של טיט על שפתו מבחוץ, וממלאהו מים עד שיגברו המים על שפתו, ומרתיח המים בתוכו, ודיו. ואחר כך שוטף אותו, ומשתמש בו במצה: